

KERUEN

M.O. ÁÝEZOV
ATYNDAGY ÁDEBIET
JÁNE ÓNER
INSTITYTYNYŇ

HABARSHYSY

M.O. AUEZOV INSTITUTE
OF LITERATURE AND ART

HERALD

ИНСТИТУТ ЛИТЕРАТУРЫ
И ИСКУССТВА ИМЕНИ
М.О.АУЭЗОВА

ВЕСТНИК

№3, 76-ТОМ

2022

ISSN 2078-8134

**М.О.ӘУЕЗОВ АТЫНДАҒЫ
ӘДЕБИЕТ ЖӘНЕ ӨНЕР ИНСТИТУТЫ**

КЕРУЕН

ҒЫЛЫМИ ЖУРНАЛЫ

2005 жылы құрылған

**№3, 76-том
2022**

ISSN 2078-8134

ИНСТИТУТ ЛИТЕРАТУРЫ И ИСКУССТВА
ИМ. М.О.АУЭЗОВА

КЕРУЕН

НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ

основан в 2005 году

№3, том 76
2022

ISSN 2078-8134

**M.O.AUEZOV INSTITUTE OF
LITERATURE AND ART**

KERUEN

SCIENTIFIC JOURNAL

founded in 2005

№3, 76 vol
2022

Ғылыми журнал

Ғылыми журнал 2005
жылдан бері шығады.

Құрылтайшысы және
баспагері:

М.О. Әуезов атындағы Әдебиет
және өнер институты

Редакция мен баспагер
мекен жайы:

Заңды мекен-жайы: Қазақстан,
Алматы қ. Шевченко к-сі, 28,
050010,

Нақты мекен-жайы: Қазақстан,
Алматы қ. Құрманғазы к-сі, 29,
2-қабат, 050010,

Тел.: +7 (727) 272-74-11,
+7 (727) 300-32-45.

Электрондық пошта:
keruenjournal@mail.ru,
info@litart.kz.

ISSN 2078-8134

Жылына 4 рет жарық көреді.

Журнал 2005 жылғы
24 наурызда Қазақстан
Республикасының Мәдениет,
ақпарат және спорт
министрлігі, Ақпарат және
мұрағат комитетінде тіркелген.
Тіркеу куәлігі: 2005 жылғы 24
наурыздағы №5844-Ж.

«КЕРУЕН»

№3, 76-том, 2022

Бас редактор:

МАТЫЖАНОВ Кенжехан Ісләмжанұлы,
филология ғылымдарының докторы, ҚР ҰҒА
корреспондент мүшесі, М.О. Әуезов атындағы
Әдебиет және өнер институтының бас директоры
(Алматы, Қазақстан)

Бас редактордың орынбасарлары:

Ғылыми редактор:

ҚАЛИЕВА Альмира Қайыртайқызы, фило-
логия ғылымдарының кандидаты, М.О. Әуезов
атындағы Әдебиет және өнер институты бас
директорының ғылым жөніндегі орынбасары
(Алматы, Қазақстан)

Жауапты редакторлар:

СҰЛТАН Ертай, PhD, М.О. Әуезов атындағы
Әдебиет және өнер институты бас директорының
орынбасары (Алматы, Қазақстан)

САРСЕНБАЕВА Жансұлу Баденқызы,
магистр, М.О.Әуезов атындағы Әдебиет және
өнер институтының ғылыми қызметкері
(Алматы, Қазақстан)

Научный журнал

Журнал издается с 2005
года.

Учредитель и издатель:

Институт литературы и
искусства
им. М.О. Ауэзова.

Адрес редакции и издателя:

Юридический адрес:
Казахстан, г. Алматы, ул.
Шевченко 28, 050010,
Фактический адрес: Казахстан,
г. Алматы, ул. Курмангазы 29,
2 этаж. 050010,
Тел.: +7 (727) 272-74-11,
+7 (727) 300-32-45.
Email: keruenjournal@mail.ru,
info@litart.kz.

ISSN 2078-8134

Выходит 4 раза в год

**Журнал зарегистрирован
24 марта 2005 года в
Комитете информации
и архивов Министерства
культуры, информации и
спорта**

Республики Казахстан.

**Свидетельство о регистрации:
24 марта 2005 г. №5844-Ж.**

«КЕРУЕН»

№3, том 76, 2022

Главный редактор:

МАТЫЖАНОВ Кенжехан Слямжанович,
доктор филологических наук, член-корреспон-
дент НАН РК, генеральный директор Института
литературы и искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы,
Казахстан)

Заместители главного редактора:

Научный редактор:

КАЛИЕВА Альмира Кайыртаевна, кандидат
филологических наук, заместитель по науке
генерального директора Института литературы
и искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы, Казахстан).

Ответственный редакторы:

СУЛТАН Ертай, PhD, заместитель генераль-
ного директора Института литературы и
искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы, Казахстан).

САРСЕНБАЕВА Жансулу Баденовна, магистр,
научный сотрудник Института литературы и
искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы, Казахстан).

Scientific journal

The journal has been
published
since 2005

Constitutor and publisher:

M.O. Auezov Institute of
Literature and Art

**Address of the editorial and
publishing office:**

28, Shevchenko str., Almaty,
050010, Kazakhstan

Tel.: +7 (727) 272-74-11,

+7 (727) 300-32-45.

E-mail: keruenjournal@mail.ru,
info@litart.kz.

ISSN 2078-8134

Published 4 times a year

**The journal was registered
on March 24, 2005 in the
Committee of Information and
Archives of the Ministry of
Culture, Information and Sports
of the Republic of Kazakhstan.
Registration certificate: March
24, 2005 No. 5844-Zh.**

«KERUEN»

№3, 76 vol, 2022

Editor-in-Chief:

MATYZHANOV Kenzhekhan Islamzhanovich,
Doctor of Philology, Corresponding Member of
the National Academy of Sciences of the Republic
of Kazakhstan, Director General of the Institute of
Literature and Art named after MO Auezov (Almaty,
Kazakhstan)

Deputy Editors-in-Chiefs:

Scientific editor:

KALIEVA Almira Kairtayevna, Candidate of
Philological Sciences, Deputy Director General for
Science of the M.O. Auezov Institute of Literature and
Art (Almaty, Kazakhstan)

Responsible Editors:

SULTAN Yertay, PhD, Deputy Director General
of the M.O. Auezov Institute of Literature and Art
(Almaty, Kazakhstan)

SARSEN BAYEVA Zhansulu Badenovna, Master's
degree, researcher at the M.O. Auezov Institute of
Literature and Art (Almaty, Kazakhstan).

РЕДАКЦИЯЛЫҚ АЛҚА:

БАС РЕДАКТОР:

МАТЫЖАНОВ Кенжехан Исламжанұлы, филология ғылымдарының докторы, ҚР ҰҒА корреспондент мүшесі, М.О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтының бас директоры (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216628445>

БАС РЕДАКТОРДЫҢ ОРЫНБАСАРЫ:

СҰЛТАН Ермай, PhD, М.О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институты бас директорының орынбасары (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216705450>

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫНЫҢ МҮШЕЛЕРІ:

ОМАРОВ Бауыржан Жұмаханұлы, филология ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Қазақстан Республикасы Президентінің кеңесшісі (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216859605>

БАЗАРБАЕВА Зейнеп Мүслімқызы, филология ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Ахмет Байұрсынұлы атындағы Тіл білімі институтының бас ғылыми қызметкері (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56195378100>

ЖОЛДАСБЕКОВА Баян Өмірбекқызы, филология ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА корреспондент-мүшесі, әл-Фараби атындағы ҚазҰУ филология факультетінің деканы (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57203201994>

НЕГИМОВ Серік Нығметоллаұлы, филология ғылымдарының докторы, профессор, Л. Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық университеті (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/results/authorNamesList.uri?st1=NEGIMOV&st2=Serik&origin=search&authorlookup>

ТЕМІРБОЛАТ Алуа Берікбайқызы, филология ғылымдарының докторы, профессор, әл-Фараби атындағы ҚазҰУ қазақ әдебиеті және әдебиет теориясы кафедрасының меңгерушісі (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56148996000>

НҰРҒАЛИ Қадша Рүстембековна, филология ғылымдарының докторы, профессор, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық университетінің орыс филологиясы кафедрасы меңгерушісі (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=55915843100>

ОРДА Гүлжахан Жұмабердіқызы, филология ғылымдарының докторы, доцент, М.О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтының бас ғылыми қызметкері (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57192676955>

ҚАЛИЕВА Алмира Қайыртайқызы, филология ғылымдарының кандидаты, М.О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институты бас директорының ғылым жөніндегі орынбасары (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57213160949>

АНАНЬЕВА Светлана Викторовна, филология ғылымдарының кандидаты, доцент, М.О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтының жетекші ғылыми қызметкері (Алматы, Қазақстан)

Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/results/authorNamesList.uri?st1=ANANYEVA&st2=Svetlana&origin=search&authorlookup>

ҚЫДЫР Тәрілі Еділбайұы, филология ғылымдарының кандидаты, доцент, М.О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтының жетекші ғылыми қызметкері (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216896393>

ШӘРІПОВА Диляра Сафарғалиқызы, өнертану кандидаты, доцент, М.О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтының жетекші ғылыми қызметкері (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57192097133>

ОМАРОВА Ақлима Қайырденқызы, өнертану кандидаты, доцент, Құрманғазы атындағы Қазақ ұлттық консерваториясы (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57210747041>

ҚАЗТУҒАНОВА Айнұр Жасанбергенқызы, өнертану кандидаты, доцент, М.О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтының жетекші ғылыми қызметкері (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57210749637>

ТҰРМАҒАМБЕТОВА Бақыт, өнертану кандидаты, Х. Досмұхамедов атындағы Атырау университетінің доценті (Атырау, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57212550200>

ЖҮНДІБАЕВА Арай Қананияқызы, PhD, қауымдастырылған профессор, Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық Білім Академиясының Қазақ тілі, Қазақ әдебиеті, Қазақстан тарихы зертханасының меңгерушісі (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=55912694100>

ДАУТОВА Гүлназ Рахымқызы, PhD, қазақ әдебиеті және әдебиет теориясы кафедрасының оқытушысы (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57192094749>

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ РЕДАКЦИЯЛЫҚ КЕҢЕС:
БАГНО Всеволод Евгеньевич, филология ғылымдарының докторы, профессор, Ресей Ғылым академиясының корреспондент-мүшесі (Санкт-Петербург, Ресей)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=55788979100>

КЕНДІРБАЙ Гүлнар Турабекқызы, тарих ғылымдарының докторы, Колумбия университетінің профессоры (Нью-Йорк, АҚШ)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=25226509300>

СНАМОРРО Antonio Chicharro, ғылым докторы, философия және қолжазба факультетінің профессоры (Гранада, Испания) H = 2

КРАСОВСКАЯ Аксиния, филология ғылымдарының докторы, профессор, Бухарест Университеті (Бухарест, Румыния) H = 1

НИКОЛАС Мари, филология ғылымдарының докторы, профессор, Лихай Университеті (Пенсильвания, АҚШ) H = 1

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

МАТЫЖАНОВ Кенжехан Слямжанович, доктор филологических наук, член-корреспондент НАН РК, генеральный директор Института литературы и искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы, Казахстан)
Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216628445>

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА:

СУЛТАН Ертай, PhD, заместитель генерального директора Института литературы и искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216705450>

ЧЛЕНЫ РЕДАКЦИОННОЙ КОЛЛЕГИИ:

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57213160949>

ОМАРОВ Бауыржан Жумаханович, доктор филологических наук, профессор, академик НАН РК, советник Президента Республики Казахстан (Нур-Султан, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216859605>

БАЗАРБАЕВА Зейнеп Муслимовна, доктор филологических наук, профессор, академик НАН РК, главный научный сотрудник Института языкознания имени Ахмета Байтурсынова (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56195378100>

ЖОЛДАСБЕКОВА Баян Омурбековна, доктор филологических наук, профессор, член-корреспондент НАН РК, декан филологического факультета КазНУ им. Аль-Фараби (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57203201994>

НЕГИМОВ Серик Ныгметоллаевич, доктор филологических наук, профессор кафедры казахской литературы Евразийского Национального университета им. Л.Н. Гумилева (Нур-Султан, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/results/authorNamesList.uri?st1=NEGIMOV&st2=Serik&origin=search&authorId=57203201994>

ТЕМИРБОЛАТ Алуа Берикбаевна, доктор филологических наук, профессор, заведующая кафедрой казахской литературы и теории литературы КазНУ им. Аль-Фараби (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56148996000>

НУРГАЛИ Кадиша Рустембековна, доктор филологических наук, профессор, заведующая кафедрой русской филологии Евразийского Национального университета им. Л.Н. Гумилева (Нур-Султан, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=55915843100>

ОРДА Гульжанхан Жумабердыевна, доктор филологических наук, доцент, главный научный сотрудник Института литературы и искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57192676955>

КАЛИЕВА Альмира Кайыртаевна, кандидат филологических наук, заместитель по науке генерального директора Института литературы и искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57213160949>

АНАНЬЕВА Светлана Викторовна, кандидат филологических наук, доцент, ведущий научный сотрудник Института литературы и искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/results/authorNamesList.uri?st1=ANANYEVA&st2=Svetlana&origin=search&authorId=57216896393>

КЫДЫР Торали Едилбай, кандидат филологических наук, доцент, ведущий научный сотрудник Института литературы и искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216896393>

ШАРИПОВА Дилара Сафаргалиевна, кандидат искусствоведения, доцент, ведущий научный сотрудник Института литературы и искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57192097133>

ОМАРОВА Акlima Каурденовна, кандидат искусствоведения, доцент Казахской национальной консерватории имени Курмангазы (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57210747041>

КАЗТУГАНОВА Айнур Жасанбергеневна, кандидат искусствоведения, доцент, ведущий научный сотрудник Института литературы и искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57210749637>

ТУРМАГАМБЕТОВА Бахыт Жолдыбаевна, кандидат искусствоведения, музыковед, доцент кафедры музыки и искусства Атырау Университет им. Х.Досмухамедова (Атырау, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57212550200>

ЖУНДИБАЕВА Арай Канатиевна, PhD, ассоциированный профессор, заведующий лабораторией казахского языка, казахской литературы, истории Казахстана Национальной академии образования имени И. Алтынсарина (Нур-Султан, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=55912694100>

ДАУТОВА Гульназ Рахимовна, PhD, преподаватель кафедры казахской литературы и теории литературы (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57192094749>

МЕЖДУНАРОДНЫЙ РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ:

БАГНО Всеволод Евгеньевич, доктор филологических наук, профессор, член-корреспондент Российской академии наук (Санкт-Петербург, Россия)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=55788979100>

КЕНДИРБАЙ Гульнар Турабековна, доктор исторических наук, профессор Колумбийского университета (Нью-Йорк, США)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=25226509300>

SHAMORRO Antonio Chicharro, доктор наук, профессор Гранадского университета, заведующий факультета философии и рукописи (Гранада, Испания) N = 2

КРАСОВСКАЯ Аксинья, доктор филологических наук, профессор, Бухарестский университет (Бухарест, Румыния) N = 1

НИКОЛАС Мари, доктор филологических наук, профессор, Университет Лихай (Пенсильвания, США) N = 1

EDITORIAL BOARD

EDITOR-IN-CHIEF:

MATYZZHANOV Kenzhekhan Slyamzhanovich, Doctor of Philology, Corresponding Member of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, General director of the M.O.Aueзов Institute of Literature and Art (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216628445>

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

SULTAN Yertay, Ph.D., Vice-general director of M.O.Aueзов Institute of Literature and Art (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216705450>

MEMBERS OF THE EDITORIAL BOARD:

OMAROV Bauyrzhan Zhumakhanovich, Doctor of Philology, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, President's advisor of the Republic of Kazakhstan (Nur-Sultan, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216859605>

BAZARBAYEVA Zeynep Muslimovna, Doctor of Philology, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, Chief Researcher of the Akhmet Baitursynov Institute of Linguistics (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56195378100>

ZHOLDASBEKOVA Bayan Omirbekovna, Doctor of Philology, Professor, Corresponding Member of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, Dean of the Philological Faculty of Al-Farabi Kazakh National University (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57203201994>

NEGIMOV Serik Nygmetollayevich, Doctor of Philology, Professor of the Department of Kazakh Literature of L.Gumilev Eurasian National University (Nur-Sultan, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/results/authorNamesList.uri?st1=NEGIMOV&st2=Serik&origin=searchauthorlookup>

TEMIRBOLAT Alua Berikbayevna, Doctor of Philology, Professor, Head of the Department of Kazakh Literature and Literary Theory of Al-Farabi Kazakh National University (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56148996000>

NURGALI Kadisha Rustembekovna, Doctor of Philological Sciences, Professor, Head of the Department of Russian Philology L.N. Gumilyov Eurasian National University (Nur-Sultan, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=55915843100>

ORDA Gulzhakhan Zhumaberdyevna, Doctor of Philology, Associate Professor, Chief Researcher of the M. O. Aueзов Institute of Literature and Art (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57192676955>

KALIYEVA Almira Kairtayevna, Candidate of Philological Sciences, Deputy Director General for Science of the M.O. Aueзов Institute of Literature and Art (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57213160949>

ANANYEVA Svetlana Viktorovna, Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Leading Researcher of the M.O.Aueзов Institute of Literature and Art (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/results/authorNamesList.uri?st1=ANANYEVA&st2=Svetlana&origin=searchauthorlookup>

KYDYR Torali Edilbay, Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Chief Researcher of the M. O. Aueзов Institute of Literature and Art (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216896393>

SHARIPOVA Dilyara Safargaliyevna, Candidate of Art History, Associate Professor, Leading Researcher at the M. O. Aueзов Institute of Literature and Art (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57192097133>

OMAROVA Aklima Kairdenovna, Candidate of Art History, Associate Professor, Kurmangazy Kazakh National Conservatory (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57210747041>

KAZTUGANOVA Ainur Zhasanbergenovna, Candidate of Art History, Associate Professor, Leading Researcher of the M. O. Aueзов Institute of Literature and Art (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57210749637>

TURMAGAMBETOVA Bakhyt Zholdybayevna, Candidate of Art History, Senior lecturer at the Department of Music and Art of H.Dosmukhamedov Atyrau University (Atyrau, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57212550200>

ZHUNDIBAYEVA Arai Kanapiyevna, PhD, Associate Professor, Head of the Laboratory of the Kazakh language, Kazakh Literature, History of Kazakhstan of the I. Altynsarin National Academy of Education (Nur-Sultan, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=55912694100>

DAUTOVA Gulnaz Rakhimovna, PhD, Lecturer, Department of Kazakh Literature and Literary Theory (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57192094749>

INTERNATIONAL EDITORIAL COUNCIL:

BAGNO Vsevolod, Doctor of Philology, Professor, Corresponding Member of the Russian Academy of Sciences (Saint Petersburg, Russia)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=55788979100>

KENDIRBAY Gulnar Turabekovna, Doctor of Historical Sciences, Professor of Columbia University (New York, USA)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=25226509300>

CHAMORRO Antonio Chicharro, Doctor of Sciences, Professor of Granada University, Head of the Faculty of Philosophy and Manuscript (Granada, Spain)
H = 2

KRASOVSKAYA Aksinia, Doctor of Philology, Professor, Bucharest University (Bucharest, Romania)
H = 1

NIKOLAS Mary, Doctor of Philology, Professor, Lehigh University (Pennsylvania, USA)
H = 1

МАЗМҰНЫ

Бас редактордың алғы сөзі.....14

Әдебиеттану

<i>Даутұлы Т., Матыжанов К.С.</i> Жаңылтпаштардың құрылымындағы ұйқастың рөлі.....	17
<i>Мәдібаева Қ.Қ.</i> Ахмет Байтұрсынұлының әдебиеттану терминдерін қалыптау ұстанымы.....	26
<i>Кажытай Б.К., Оразбек М.С.</i> Оксюморон – поэтикалық категория.....	37
<i>Әуесбаева П.Т.</i> Ауызша әңгімелердің тақырыптық-идеялық және поэтикалық сипаты.....	48
<i>Нұрдәулетова Б.И., Нұржан А.С.</i> Жерлеу орындарындағы суреттердің сакралды семантикасы (Маңғыстау аймағы мысалында).....	61
<i>Бейсенұлы Ж., Шаймерденова Қ.Қ., Мамаева Г.Б.</i> Мағжан мен Чолпан шығармашылығындағы ортақ сарындар.....	77
<i>Тұяқбаев Ғ.Ә., Тайман С.Т., Уразова А.К.</i> Мұстафа Шоқайдың эпистолярлық мұрасы.....	91
<i>Джумағалиева У.З., Демченко Л.Н., Ананьева С.В.</i> В. Михайловтың «Аспан мен жер арасындағы бір өзі...» роман-эссесі рецептивтік эстетика мән-мәтінінде.....	101
<i>Жанбершиева Ұ.Н., Оралова Г.С.</i> Сыр бойында туған аңыздардың ұлттық сананы жаңғыртудағы маңызы.....	111
<i>Ислямбекова А.К., Оздемир Н.</i> Балалар ойындарының тұлғалық даму үдерісіндегі әсері және ерекшеліктері.....	120
<i>Аубакирова Қ.Қ., Камешева Г.А., Мустафаева А.А.</i> Мәмлүктер кезіндегі әдеби ескерткіштер және «Иршәдул-мулук уәс-салатин» ескерткіші (XIII-XV ғ.).....	128
<i>Хуатбекұлы Е.</i> Балаларға арналған шығармаларда шындықты бейнелеу (Б. Әділ шығармаларының негізінде).....	137
<i>Худайбергенов Н.Д.</i> Ескен Елубаев поэзиясындағы ұлттық құндылықтар жүйесінің көркемдік ерекшеліктері.....	149
<i>Баязитов Б.Б.</i> Қазіргі қазақ поэзиясындағы психологизм.....	161
<i>Набиолла Н.</i> Таласбек Әсемқұловтың «Талтүс» романындағы фольклоризм.....	173
<i>Калижарова Ж.Т.</i> Қазақ әдебиетіндегі эпистолярлық жанрдың тарихы.....	183
<i>Сағатова Ш.Б., Юнисов Е.А.</i> Қазақ мақал-мәтелдеріндегі «ар – ұждан» концептісі.....	194
<i>Сұлтанғалиева Р.Б., Харисова Ж.Ж.</i> Әдеби шығармадағы кездейсоқ оқиғалар әлеміндегі кейіпкерлердің алеаторика мен хэппенинг ерекшеліктеріне сай бейнеленуі.....	205
<i>Карбозов Е.К., Шегебаев А.М., Қыргызбаева А.Д.</i> Қазіргі қазақ әңгімелеріндегі сакральдылық ұғым-түсініктердің көркемдік қызметі.....	216

Мәдениеттану

<i>Жұмаш А.Ы., Әбенова Ә.Е., Күлетова Ұ.А.</i> Сахна тілін оқыту әдістерінің ерекшеліктері.....	232
<i>Шарипова Д.С., Ақсақалова Ж.А.</i> Заманауи Қазақстан кескіндемесіндегі тарихи тақырыптың жаңғыруы.....	241
<i>Исламбаева З.У., Ташимова М.М.</i> Заманауи қазақ театр өнеріндегі рухани жаңғырудың көрінісі.....	249
<i>Еркебай А.С.</i> ХХІ ғасырдағы классикалық қойылымдардың сахна тіліндегі жаңашылдығы.....	262
<i>Алимкулова Ж.К., Кубеков Т.Н.</i> «Құлагер» қойылымындағы актерлердің шеберлік тәсілі және кейіпкер сомдаудың стилі.....	272
<i>Кенджақұлова А. Б., Әлжанов Ғ.М.</i> Қазіргі қазақ станокты графикасындағы фольклорлық мотивтер.....	285
<i>Әден Ж.Ш., Сансызбаева С.К.</i> Билингвизм трансмәдени коммуникация құбылысы ретінде.....	304

СОДЕРЖАНИЕ

Обращение главного редактора.....15

ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИЕ

<i>Даутулы Т., Матыжанов К.С.</i> Роль рифм в структуре скороговорок.....	17
<i>Мадибаета К.К.</i> Принцип Ахмета Байтурсынова образования литературных терминов.....	26
<i>Кажытай Б.К., Оразбек М.С.</i> Оксюморон – поэтическая категория.....	37
<i>Ауесбаева П.Т.</i> Идеино-тематический и поэтический характер устных рассказов.....	48
<i>Нурдаулетова Б.И., Нуржан А.С.</i> Сакральная семантика изображений в захоронениях (на примере Мангистауской области).....	61
<i>Бейсенулы Ж., Шаймерденова К.К., Мамаева Г.Б.</i> Общие направления в творчестве Магжана и Чолпана.....	77
<i>Тыякбаев Г.А., Тайман С.Т., Уразова А.К.</i> Эпистолярное наследие Мустафы Шокая.....	91
<i>Джумагалиева У.З., Демченко Л.Н., Ананьева С.В.</i> Роман-эссе В. Михайлова «Один меж небом и землей...» в контексте рецептивной эстетики.....	101
<i>Жанбердиева У.Н., Оралова Г.С.</i> Роль мифов рожденных на берегу Сыра в возрождении национального сознания.....	111
<i>Ислямбекова А.К., Оздемир Н.</i> Влияние и особенности детских игр в процессе личностного развития детей.....	120
<i>Аубакирова К.К., Камишева Г.А., Мустафаева А.А.</i> Литературные памятники мамлюкского периода и письменный памятник «Иршадудль-мулук уас-салатин» (XIII-XV вв.).....	128
<i>Хуатбекұлы Е.</i> Изображение действительности в произведениях для детей (По произведениям Б. Адила).....	137
<i>Худайбергенов Н.Д.</i> Художественные особенности системы национальных ценностей в поэзии Ескена Елубаева.....	149
<i>Баязитов Б.Б.</i> Психологизм в современной казахской поэзии.....	161
<i>Набиолла Н.</i> Фольклоризм в романе Таласбека Асемкулова «Талтус».....	173
<i>Калижарова Ж.Т.</i> История эпистолярного жанра в казахской литературе.....	183
<i>Сагатов Ш.Б., Юнисов Е.А.</i> Концепт «совесть» в казахских пословицах.....	194
<i>Султангалиева Р.Б., Харисова Ж.Ж.</i> Отражение персонажей в мире случайных событий в литературном произведении в соответствии с особенностями алеаторики и хэппенинг.....	205
<i>Карбозов Е.К., Шегебаев А.М., Киргизбаева А.Д.</i> Художественная функция концептов сакральности в современных казахских рассказах.....	216

КУЛЬТУРОЛОГИЯ

<i>Жумаши А.Ы., Абеннова А.Е., Кулетова У.А.</i> Особенности методики обучения сценической речи.....	232
<i>Шаринова Д.С., Аксакалова Ж.А.</i> Модернизация исторической темы в живописи современного Казахстана.....	241
<i>Исламбаева З.У., Ташимова М.М.</i> Отражение духовной модернизации современного казахского театрального искусства.....	249
<i>Еркебай А.С.</i> Новизна сценической речи в классических постановках XXI века.....	262
<i>Алимкулова Ж.К., Кубеков Т.Н.</i> Способ работы актеров в постановке «Кулагер» и стиль исполнения персонажа.....	272
<i>Кенжакулова А.Б., Альжанов Г.М.</i> Фольклорные мотивы в современной казахской станковой графике.....	285
<i>Әден Ж.Ш., Сансызбаева С.К.</i> Двужызычие как феномен транскультурной коммуникации.....	304

CONTENT

Editor-in-chief's address.....16

LITERARY STUDIES

<i>Dautuly T., Matyzhanov K.S.</i> Phe role of rhymes in the structure of tongue twisters.....	17
<i>Madibayeva K.K.</i> Akhmet Baitursynov's principle of formation of literary terms.....	26
<i>Kazhytay B.K., Orazbek M.S.</i> Oxymoron – poetic category.....	37
<i>Auyesbayeva P.T.</i> Thematic-ideological and poetic character of oral narratives.....	48
<i>Nurdauletova B.I., Nurzhan A.S.</i> Sacred semantics of images in burial places (on the example of Mangystau region).....	61
<i>Beisenuly Zh., Shaimerdenova K.K., Mamayeva G.B.</i> Common trends in creative activities of Magzhana and Cholpon.....	77
<i>Tuyakbayev G.A., Taiman S.T., Urazova A.K.</i> Epistolary legacy of Mustafa Shokay.....	91
<i>Dzhumagalieva U.S., Demchenko L.N., Ananyeva S.V.</i> Roman-essay by V. Mikhailov «One between heaven and earth ...» in the context of receptive aesthetics.....	101
<i>Zhanbershiyeva U.N., Oralova G.S.</i> The significance of the Syr land legends in modernizing the national consciousness.....	111
<i>Islyambekova A.K., Ozdemir N.</i> Influence and features of children`s games in the process of personal development of children.....	120
<i>Aubakirova K.K., Kamisheva G.A., Mustafayeva A.A.</i> Literary monuments in the Mamluk period and the manuscript "Irshadul-muluk uas-salatin" (13-15th centuries).....	128
<i>Khuatbekuly Y.</i> Representation of reality in works for children (Based on the works of B. Adil).....	137
<i>Khudaibergenov N.D.</i> Artistic features of the system of national values in the poetry of Yesken Yelubaev.....	149
<i>Bayazitov B.B.</i> Psychologism in modern kazakh poetry.....	161
<i>Nabiolla N.</i> Folklorism in Talasbek Asemkulov's novel «Taltus».....	173
<i>Kalizharova Zh.T.</i> The history of the epistolary genre in Kazakh literature.....	183
<i>Sagatova Sh.B., Yunissov Y.A.</i> The meaning of the «conscience» concept in Kazakh proverbs.....	194
<i>Sultangaliyeva R.B., Kharisova Zh.Zh.</i> Reflection of characters in the world of random events in a literary work according to the features of aleatorics and happening.....	205
<i>Karbozov Y.K., Shegebayev A.M., Kyrgyzbayeva A.D.</i> The artistic function of the concepts of sacredness in modern Kazakh stories.....	216

CULTURAL STUDIES

<i>Zhumash A.I., Abenova A.E., Kuletova U.A.</i> Features of the medical science of scenic speech training.....	232
<i>Sharipova D.S., Axakalova Zh.A.</i> Modernization of the historical theme in the painting of modern Kazakhstan.....	241
<i>Islambayeva Z.U., Tauumova M.M.</i> A reflection of the spiritual modernization of the modern Kazakh theatrical art.....	249
<i>Yerkebay A.</i> Novelty of stage language in classical plays of XXI century.....	262
<i>Alimkulova Zh.K., Kubekov T.N.</i> The way the actors work in the production of "Kulager" and the style of performance of the character.....	272
<i>Kenjakulova A.B., Alzhanov G.M.</i> Folklore motifs in modern Kazakh easel graphics.....	285
<i>Aden Zh.Sh., Sansyzybayeva S.K.</i> Bilingualism as a phenomenon of transcultural communication.....	304

Құрметті оқырмандар, әріптестер, достар!

Сіз «Керуен» ғылыми журналының кезекті санын ашып отырсыз.

Журнал мақалалары CrossRef дерекқорында тіркеледі және әр автордың мақаласына DOI - электронды құжаттарға сілтеме жасау үшін пайдаланылатын цифрлық объект идентификаторы беріледі. Журнал «Ұлттық ғылыми-техникалық сараптама орталығы» акционерлік қоғамның (NCSTE) Қазақстандық дәйексөздер базасында (KazBC) индекстеледі. Алдағы уақыттарда авторларды Web of Science және Scopus халықаралық дәйексөздер базасына енгізілген басылымдарда қабылданған стандарттарға сәйкес жарияланымдар дайындауға бағдарлай бастаймыз. Бұған дейін аннотация мен кілт сөздердің көлеміне қойылатын талаптар реттелген.

Журналдың редакциялық алқасына қазақстандық және шетелдік жетекші ғалымдар кіреді. Журнал авторлардың жарияланымдарының ақпараттық ашықтығы мен қолжетімділігі саясатын ұстанады; мақалалар журналдың веб-сайтында үш тілде толық мәтінді қол жетімділікпен орналастырылған.

Журналдың мақсаты- гуманитарлық ғылымдар саласындағы жаңа жетістіктердің нәтижесі бойынша ақпарат беру.

Журналдың міндеттері:

Бұрын жарияланбаған және басқа журналда жариялау үшін ұсынылмаған түпнұсқа жоғары сапалы ғылыми мақалаларды қабылдау.

Авторлық құқыққа қатысты Қазақстан Республикасы заңнамасының талаптарына және жариялау этикасы бойынша әлемдік тәжірибеде жалпы қабылданған ережелерге сүйену.

Келесі гуманитарлық ғылымдар саласындағы жаңа зерттеулерді қамту:

1. Әдебиеттану
2. Мәдениеттану

Құрметпен, «Керуен» журналының бас редакторы, филология ғылымдарының докторы, ҚР ҰҒА корреспондент мүшесі, М.О.Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтының бас директоры (Алматы, Қазақстан) МАТЫДЖАНОВ Кенжесхан Ісләмжанұлы

Уважаемые читатели, коллеги, единомышленники, друзья!

Перед вами очередной номер научного журнала «**Керуен**».

Статьи журнала регистрируются в БД CrossRef и к каждой авторской статье обязательно присваивается DOI – цифровой идентификатор объекта, который используется для обеспечения цитирования, ссылки и выхода на электронные документы. Журнал индексируется Казахстанской базой цитирования (КазБЦ) АО «Национальный центр государственной научно-технической экспертизы» (НЦГНТЭ). Постепенно мы начинаем ориентировать авторов на подготовку публикаций по стандартам, принятым в изданиях, входящих в международные базы цитирований Web of Science и Scopus. Ранее уже были скорректированы требования к объему аннотации и ключевым словам.

В составе редакционной коллегии журнала представлены ведущие казахстанские и зарубежные ученые. Журнал следует политике информационной открытости и доступности публикаций авторов, статьи размещаются на сайте журнала на трех языках в полнотекстовом доступе.

Целью журнала является распространение научной информации и привлечение новых авторов. Журнал инициирует дискуссии по результатам новых достижений в области гуманитарных наук.

Задачи журнала:

Принимать оригинальные высококачественные научные статьи, ранее не опубликованные и не представленные для публикации в другом журнале.

Опирается на требования законодательства Республики Казахстан в отношении авторского права и общепринятые в мировой практике положения по публикационной этике.

Ориентироваться на охват публикаций по следующим специальностям в области гуманитарных наук.

1. Литературоведение
2. Культурология

С уважением и надеждой на сотрудничество, главный редактор «Керуен», доктор филологических наук, член-корреспондент НАН РК, генеральный директор Института литературы и искусства им. М.О. Ауэзова МАТЫЖАНОВ Кенжехан Слямжанович.

Dear readers, colleagues, associates, friends!

Here is the next issue of the scientific journal "Keruen".

Journal articles are registered in the CrossRef database and a DOI is necessarily assigned to each author's article - a digital object identifier that is used to provide citation, reference and output to electronic documents. The journal is indexed by the Kazakhstan Citation Database (KazCD) of the National Center for State Scientific and Technical Expertise JSC (NCSTE). Gradually, we begin to orient the authors to the preparation of publications according to the standards adopted in the editions included in the international citation databases Web of Science and Scopus. Previously, the requirements for the volume of the annotation and keywords have already been adjusted.

The editorial board of the journal includes leading Kazakhstani and foreign scientists. The journal follows the policy of information openness and accessibility of authors' publications; articles are posted on the journal's website in three languages in full-text access.

The purpose of the journal is to disseminate scientific information and attract new authors. The journal initiates discussions on the outcome of new advances in the humanities.

The tasks of the journal:

Accept original high quality scientific articles that have not been previously published or submitted for publication in another journal.

Rely on the requirements of the legislation of the Republic of Kazakhstan in relation to copyright and generally accepted in world practice provisions on publication ethics.

Focus on the coverage of publications in the following specialties: humanitarian sciences

1. Literary studies
2. Cultural studies

With respect and hope for cooperation, Editor-in-chief of "Keruen", Doctor of Philology, Corresponding Member of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, General Director of the M.O. Auezov Institute of Literature and Art MATYZHANOV Kenzhekhan Slyamzhanovich.

Набиолла Н.

М.О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институты,

Алматы қаласы, Қазақстан

E-mail: nasihat_83@mail.ru

ORCID ID – 0000-0001-9832-8028

**ТАЛАСБЕК ӘСЕМҚҰЛОВТЫҢ «ТАЛТҮС» РОМАНЫНДАҒЫ
ФОЛЬКЛОРИЗМ**

Аңдатпа. Мақалада жазушы Т. Әсемқұловтың «Талтүс» романына талдау жасалады. Қазіргі кезеңдегі шоқтығы биік қазақ романдарының бірі саналатын бұл шығармада фольклорлық мотив, сюжеттердің, фольклор жанрларының қолданыс аясы қарастырылады. Атап айтқанда күй аңызы, эпостық шығармалардың элементтері, хикая, эпсана-хикаят жанрларының шығармадағы көрінісі жан-жақты талданады. Жазушының осы фольклорлық жанрларды романда қолдануына сараптаулар жасалады. Яғни онда тек фольклорлық мәтіндердің тізбесі емес, кейіпкерлердің өзара диалогі, ауыз-екі әңгімесі негізінде өрбітіп, шығарманың тұлабойына сіңіріп жібергені қарастырылады. Шығарманың бас кейіпкерлері Сабыт күйші мен оның баласы Әжігерейдің өнердегі үндестік, дәстүр сабақтастығы ашуға негізделген күйшілік дәстүр, әншілік өнер, ұсталық шеберлік, атбегілік пен құсбегілік, мергендік, сынықшылық қатарлы қазақтың бұрыннан келе жатқан төлтума өнерлеріне байланысты туған фольклорлық мәтіндердің романдағы көрінісіне барлау жасалады. Осы арқылы автордың қазақтың төлтума өнер түрлерінің кейбірінің ұстаз-шәкірт қарым-қатынасы арқылы кейінгі буынға жеткені, кейбір өнер түрлерінің бүгінгі күндері жоғалып, келмеске кеткені туралы ой-толғамы сараланады. Жинақтай айтқанда автор осы романды жазу арқылы рухани кодымыз саналатын төл өнерімізге жанашырлық керек екенін, оны сақтау үшін кешенді жұмыстардың жүргізілуі тиіс екені туралы сүбелі ойлары талданады.

Кілт сөздер. Т.Әсемқұлов, Талтүс, проза, роман, фольклор, аңыз, хикая, эпсана-хикаят.

Кіріспе. Жазушы Таласбек Әсемқұловтың «Талтүс» романындағы оқиға желісі бірнеше қабатта дамып, алты таспа қамшының өріміндей жымдасып кеткен. Автор онда қазақ халқының басынан өткерген қилы тағдырын, қолөнері мен рухани-ятына қатысты дүниелердің барлығын көрсетуді көздеген. Жәй ауыл адамдарының күнделікті күйбең тірліктерінен бастап, күйшілік дәстүр, әншілік өнер, ұсталық шеберлік, атбегілік, құсбегілік, мергендік, сынықшылық жайлы қалам тартады. Оларға байланысты туған, халық арасында тараған аңыз-әңгімелерді романның оқиға желісіне кіріктіріп отырған. Бұл әңгімелердің айтылуы да ауыл тұрғындарының аратұра басы қосуында болады. Көбінде әңгіме Сабыт, Шерім, Жұмға, Ахметжанның басы қосыла қалғанда кеңінен қанат жаяды. Әрине, қазақтың дәстүрлі өнерінің басында тұрған бұл ақсақалдардың әңгімесі жеке-жеке бір кітапқа жүк болатындай. Сондықтан да ауқымы кең бұл дүниелердің бір романда қатар өрбуінің шұбалаңдыққа әкелетінін, бәрін бірге қамтып суреттеу мүмкін емес екендігін ескерген қаламгер күй мен күйші, күй аңызына романда кеңінен орын бере отырып, басқа өнер түрлерін қосымша баяндаулармен, роман кейіпкерлерінің диалогі арқылы беріп отырады. Әншілік өнер туралы сөз болғанда Сабыттың замандасы, әнші Шерім (Кәрім) ақсақал, оның ұстазы

Жұмақан әнші туралы әңгіме қозғайды. Сондай-ақ Шерімнің орындауындағы халық әндері туралы да сыр толғайды. Жұмақанның орындаушылық шеберлігіне тәнті болады. Сабыт оның өнеріне: «Талай әншіні көрдік. Әй, Жұмақандай әнші жоқ-ау. Жәй бір, осы қатын-қалаш от жағып жүріп айта салатын, ауыл арасындағы қысқа-қайырым әнді ыңылдап айтып бергенде, шіркін-ай, шіркін-ай күйдің керегі жоқ қой, құдайдың ерекше бір жаратқан адамы еді ғой», – деп тамсанады (Өсемқұлов, 2020: 106).

Автор жоғарыда аттары аталып өткен бірнеше түрлі ұлттық өнердің қазақ халқының өткенінен бүгініне арқауы үзілмей, тамтұмдап жеткен асыл мұралар екенін шығарманың әр жерінде келтіріп отырады. Романдан Сабыт ақсақалдың күйшілік өнерін Әжігерей кейінге жеткізгенімен, қалған өнер түрлерінің кейбірінің бүгінге жетпей қалғанын, ұрпақ сабақтастығы болмағанын, өнер адамдарын, қолынан іс келетін, сап темірді қиналмай ажырататын және сол темірден мықты құрал-сайман жасайтын, ағаштан түйін түйетін шеберлердің қатал саясаттың кесірінен сондарынан шәкірт ерте алмай, бар өнерін өзімен бірге, мәңгілікке алып кеткенін байқаймыз. Солардың қатарында Ахметжан ұста мен Шерім әншіні атасақ та жеткілікті.

Әдебиеттерге шолу. Романда күй аңыздарымен қатар, эпостық шығармалар, әбсана-хикаяттар, діни аңыздар, хикаялар, мифтерде кездеседі. Оның барлығын да жазушы өз орынында, романның әр тұсында, кейіпкерлердің өзара әңгімесі арасында, романдағы оқиға желісін бір-біріне жіпселеп жалғап отыру үшін кейіпкерлердің аузынан, ауыл арасының әңгімесі ретінде кірістіріп отырады. Сонымен қатар жазушы шығармасында қазақы салт-дәстүрді (әйелі үйде жоқ кезде көрші-қоландарының оның жоқтығын білдірмей, оларды кезекпен асқа шақыруы), үлкенге құрмет, кішіге іззетті де аңғартады. Оның бір мысалы ретінде, әйелін ерсі қылығы үшін үйінен қуғаннан кейін (Әжігерейге күн көрсетпей жүргенін бұрын байқамаған Сабыт, оның күздің бір күні, жауын астында далалағы мая шөптің үстінде ұйықтап қалған жерінен тауып алып, баласының өгей шешеден көрген кесапатын естігеннен кейін, ашуына ерік беріп, оны таяққа жығып төркініне қуып жіберуі), бірнеше ай өткен соң әкесінің замандасы Айтқұл ақсақалдың Сабыттың кемпірі Күлбағиланы ертіп, үйіне алып келген кезіндегі, үлкеннің алдын кесіп өте алмай, сәлем беріп, баласына да үлкен адамға сәлем бергізуінен, сондай-ақ, ақсақалдың бетін сыйлап, әйелін өзімен бірге қалдыруынан да көрінеді. Ол шығармада Сабыттың аузынын Күлбағилаға ренішін білдіруі кезінде көрінеді: «Тапқан амалын қара. Жүзге келген Айтқұлды алып келіпті. Әкемнің көзін көрген. Әйтпесе, қайтарып жіберер едім. Бабаларыңның сөзін аттап кете алмадым», – дейді (Өсемқұлов, 2020: 12). Бұлардың барлығын тізбелеп айтудағы басты себебіміз шығармада кездесетін фольклордың ауқымының кеңдігін көрсету. Кеңестік кезеңде фольклорды тек сөз өнерінің төңірегінде, ауыз әдебиетінің аясында қарастырып келгені белгілі. Алайда шын мәнінде фольклордың саласы бұнымен шектелмейтінін, халық тұрмысында кездесетін барлық дүниелерді фольклордың аясында қарастыруға болатынын, оны тек көркем дүниелердің шеңберінде ғана қарастыру бір жақтылы болатынын аңғарамыз. Сондықтан да бұл шығармада көрініс тапқан халық тұрмысындағы дүниелерді фольклордың бүгінгі ғылымда қалыптасқан жанрлары негізінде қарастырып отырамыз. Негізгі бағытта романдағы күйшілік

мектептің ұрпақтан ұрпаққа жалғасып келе жатқан сабақтастығына ден қойып, негізгі оқиғаны күйшілер әулеті негізінде дамытқаны туралы сөз қозғаймыз.

Шығарма күйшілердің жалғасы Сабыт (Жүнісбай күйші) ақсақал мен оның баласы Әжігерейдің (Таласбектің) төңірегінде өрбиді. Осы отбасында болып жатқан оқиғалар негізінде күйші мен күй тағдыры, оның өткені мен бүгіні туралы сыр шертіледі. Бір сөзбен айтқанда «Роман әке мен немеренің (Сабыт пен Әжігерей) туыстық, шығармашылық, күнделікті тіршілік қатынастары арқылы өрбіп, түйініне шейін осы оқиғалық желі сақталған» (Қаныкей, 2005: 4). Бұл барыста қасиетті өнердің мұрагері Әжікерейдің өмір жолы, өсіп-жетілуі де суреттеледі. Шығармада романның бас кейіпкері Әжікерейдің өмірі – екі арнада баяндалады. Бірі – өгей ананың тепірішін көрген кейіпкердің бақытсыз балалық шағы. Ол романның басталуынан-ақ айқын білінеді. Онда авторлық баяндаумен төмендегідей беріледі: «Бақытты балалық шақ деген сөздің мағынасын ешқашан байыптаған емес. Тіпті, балалық шақ болып па еді, есіне түсіре алмайды. Әйтеуір бастан өткен бір тағдыр бар, тәттісінен ащысы көп, қуанышынан өкініші, қамырығы көп», – дейді (Әсемқұлов, 2020: 6). Екіншісі атасының қамқорлығындағы, өнер жолындағы тағдыры. Атасынан жастайынан күй үйреніп, сәби шақтан күй құдіретін сезініп, уызына қанып өсуі. Ол романда: «ас-су ішіп ес жиғаннан кейін, екеуі домбыраға отырады. Атасы қолы жүре келе ұмытылып қалған ескі сарындарды еске түсірді. Шертіп жүрген күйлерін қайта жаңғыртты. Бақытты күндер еді бұл. Жорғадай тербелген сыршыл, айтқыш күйлер, озған заманның ертегідей хикаялары бұл дүниенің бар қайғы-қасіретін ұмыттырып, бала қиялды бұрын мүлде көрмеген жерұйық мекенге, бақыттың ордасына жетелеп әкететін», – деп келеді (Әсемқұлов, 2020: 9).

Шығармада бұл екі арнамен сабақтаса жүретін және бір желі – қазақ тарихындағы әйгілі күйшілердің күйлері мен күйдің шығу тарихы. Бұл желі де романның басынан аяғына дейін бір леппен, әр оқиғаның ортасында тереңінен әңгімеленеді. Айталық, Абылай ханның жақын серіктерінің бірі әйгілі Бәйжігіт күйші, оның ізін жалғап, күй өнерін жоғары өреге көтерген Тәттімбеттің күйшілігі, онан кейінгі кеңестік кезеңде қуғынға ұшырап, жазықсыз жазаланған күйшілер тағдыры да романда егжей-тегжейлі баяндалады. Солардың бірі – 25 жыл айдауда болған Сабыт ақсақал. Күй өнерін өзінен кейінгі ұрпаққа аманат ету үшін, бар білетін күйін қолында домбырасы болмағасын ауызбен шертіп, көкейінде сақтап келгені де баяндалады. Осыған ұқсас кеңестік кезеңдегі ұсталар мен домбыра жасаушы шеберлер және олардың трагедиялы өмірі де жазушы қаламынан тыс қалмайды.

Жазушының шығармасы қазақтың төл өнеріне арналғандықтан оның түптамыры қазақ руханиятымен, соның ішінде фольклорымен, музыкалық фольклорымен жымдасып кеткені көрінеді.

Бұл жерде біз күй мен күйші тағдырына байланысты туған аңыздарды басты назарда ұстаймыз. Әрине, шығарманың бас кейіпкері Әжігерей (Таласбек) – күйші отбасында өскендіктен ес біліп, етек жапқаннан кейінгі өмірінде де естіп, білгені, көріп, сезгені күй мен күйші және олар туралы аңыз-әңгімелер болғандықтан, шығарманың тұлалыбы күй өмірімен ұштасып отырады. Романдағы күй мен оның аңызы бір-бірімен айырғысыз байланысқан. Егер күй туралы айтылып, оның аңызы назардан

тыс қалса, болмаса аңыз әңгімеленіп, күй шертілмесе, жалаң дүние екені көрініп тұрады. Бір сөзбен айтқанда аңыз бен күй домбыраның қос ішегіндей қатар жүрмесе, өз құдіретін жоятынын көреміз. Күй тілімен жазылған бұл шығармада күйдің үні естіледі. Олай дейтініміз күйдің аңызын айтып келеді де, арасында күйге кезек береді. Сол бір сәтте күйшінің көңіл тебіренісі, домбыра қағысы түгел көз алдында болып жатқан оқиғадай көрінеді.

Автор романда Тәттімбеттің желілес «Қосбасар» күйлерінің шығу тарихына қатысты аңызға тоқталады. Онда қаракесектен шыққан атақты, жомарт Күшікбай деген байдың жалғыз ұлы қайтыс боп, күйік тартып жатып қалғанда, ешкім орнынан тұрғыза алмай, күйіктен өлер халге жетеді. Сонда Тәттімбет сол байға арнап «Табалдырық қосбасар», «Зар қосбасар», «Жайсары қосбасар» деген желілес күйлерден алпыс екі күйді тартады, бұрын соның барлығы тартылатынын, алайда қазіргі күні соның көбінің ұмыт қалып «қырмызы қосбасар» деген соңғы бөлімін өзінің шертіп отырғанын Сабыт ақсақалдың аузымен баяндайды (Әсемқұлов, 2020: 51-52). Романда Сабыт ақсақал күй шерте отырып, өзіне балдыз боп келетін, ауыл бастығы Тілеубекпен әңгіме барысында Қорқыт, Айрауық, Ақ бас Құлайыс, Кетбұға, Бәйжігіт, Тәттімбет қатарлы күйшілердің күй тартудағы шеберлігін де тілге тиек етеді (Әсемқұлов, 2020: 49). Шығармада ертеректе, кеңестік кезеңде өмір сүрген Илапы күйші, Бауек, Біткенбай, Торғай қатарлы күйшілерді де үлкен құрметпен атап өтеді. Қоңыр, Ақжүрсін, Рәш қатарлы күйшілердің күй татру шеберлігіне де тәнті болады. Мүкәмәл қағыс туралы да тереңнен толғайды. Бұл күйшілердің барлығының да өмір жолы трагедияға толы болғанын, атасы Сабыт пен оның айналасындағы адамдардың әңгімесі негізінде өрбітеді.

Азаматқожа сары Нияз төренің жылқысын барымталап бара жатып, оны төреге ескерте кетуі үшін оның үйіне бұрылады. Төре жоқ болғандықтан керегеде ілулі тұрған домбырасын шертіп, қайта іліп кетеді. Бұл жағдайды төре үйіне келіп, домбырасын қолына алғанда, оның шертілгенін, дүрілдеп тұрған үнінен Азаматқожаның өз жылқысын барымталап кеткенін біледі. Домбырадағы күй тілі арқылы сол жағдайды түсінеді. Бұдан біз қазақтың күй өнерін, күйшілердің асқан талантын көреміз. Осы күй құдіреті туралы, оны бүгінгі күні өз деңгейінде түсіне алмай келе жатқанымыз жайында Ж.Қорғасбек төмендегідей ой қорытады: «күйдің ұлтқа қызмет ететін құдіретінен айырылып, көңіл көтеретін экзотикаға айналып бара жатқаны. Тілдің негізгі міндеті жойылып, тұрмыстық деңгейде ғана қалып қойғаны сияқты өкінішті жағдай», – дейді (Қорғасбек, 2020: 5).

Шығармада шоқтығы биік күйші ретінде суреттелетін Сәруәр күйші Абылай ханның жүйрік аты «Алмажайдың» шабысын күйге айналдырған Бәйжігіттің күйін шертеді. Абылайдың өз күйі «Шайқалмасын» да тартып көрсетеді. Әрине, Абылай хан төңірегінде туған күй аңыздары мен тарихи аңыздарды Алмасбек Абсадық та жеке қарастырғанын ескере кеткеніміз абзал (Abdasadyk, 2021: 325-336). Сәруәрдің тартқан «Арман» күйінің тарихы найман Барақ батырдың жорық жолында қастандықпен қаза тапқанын, батырдың ойындағы арманы орындалмай қалғанына байланысты туғаны айтылады. Осы күйлердің барлығын үйреніп келуге Әжігерейді күн жылына жібереді. Алайда бұл кеш болады, Әжігерей барғанда Сәруәрдің қырқы

таяп қалады. Кезінде солардың барлығын жазып алатын техника болмағасын өнер иесімен бірге кете бергені көңіл ауыртады. (Әсемқұлов, 2020: 102-103).

Әрине романдағы фольклорға апаратын жол бұнымен шектеліп қалмайды. Романның негізгі көтерген жүгінен тыс та дүниелерге аратұра қалам тартып, ол туралы да әңгіме қозғайды.

Зерттеу әдістері. Шығарманы талдауда негізінен салыстырмалы талдау әдісі қолданылады. Талдау барысында шығарманың арасында фольклордың ірі жанрларының да жылт беріп отыратынын көреміз. Күйеу баласы Баймұхан мен қызы Қалима Сабыт ақсақалдың ауылына көшіп келе жатқанда бұрыннан бүйрегі ауыратын Баймұхан төрт түлігін айдап келе жатып, жолда ауырып, жүре алмайды. Әкесінің ауырып ат үстінде жүре алмай, далада қалғанын жиенінен ұққан Сабыт, атты арбаға жегіп, арбамен әкелмек боп дайындық көреді. Сонда сол ауылдың азаматы, Баймұханға балдыз боп келетін Молдағали деген жігіттің аузынан әзіл ретінде «Ер Тарғын құсап белі шойырылып жатыр дей ме?» (Әсемқұлов, 2020: 26) деген қалжың сөз шығады. Бір қарағанда қалжың ретінде айтылғанымен осы әзілден «Ер Тарғын» жырындағы Тарғынның ауыр жараланып, ауылына әрең жеткен жайын аңғарамыз. Ол эпоста төмендегідей беріледі:

«Тарғын батыр қалмаққа барып жетіп, қалмақты Шағанның басына қарай бастырды. Қалмақтың аруағы қашып, бұларменен босқын тауып, ұрыса алмады. Қалмақты Шағанның басындағы белден асырды, қонысын адыра қалдырды, сонан соң бұ батырдың көңілі бұ Шағанның басындағы белдің үстіне бір жалғыз біткен емен бар еді, сол еменнің басына барып шықты, егерде қалмақтың бізбенен ұрысарға ойлары болса, әскер жиғанда соны қарайын деп. Сол еменнің басында бір жалғыз-ақ көлденең біткен бұтағы бар еді, сол бұтағына атша мініп отырса, ол бұтақтың түбі шіріген екен, бұтақ сынып жерге түсті, Іәм Тарғын да бірге түсті. Тарғынның сонда бел омыртқасы буынынан шығып кетті. Сонда қасындағы үш жолдасы өздерінің найзаларын төрт бұрышты қылып қиындастырып, Тарғынның найзасының төртбұрышына екі аяғын, екі қолын байлап алдарына өңгеріп, екі айда Ханзада ханға алып келді. Ханзада бұл батырды неше кіре бақтырып қараса да, һешбір жазыла алмады. Жатқан орнынан қозғала алмады. Ол уақытта бұ Ханзада ханның елі Бұлғыр тау дейтұғын таудың ішін жайлайтұғын еді. Бұл Бұлғыр таудың ішінде алты бұлағы бар еді. Бұ Бұлғыр таудан ханның елі көшті де, баяғы қалмақтың жайлауы Шағанға барып қонды. «Тарғынды Шағанның бойына барып қонған соң, қайтып келіп алармыз» деп, Ақжүніс сұлуды, Тарғынды Тарлан атыменен, атын арқандап жұртқа тастап кетті, алты-жеті күндік азығыменен. Бұ тастап кеткен азығы таусылды. Ханзададан һешбір кісі келмей, Тарғын менен Ақжүністің азығы жоқ, арқандаулы тұрған Тарлан атты бағатұғын кісі жоқ, бұлар аштан өлмекші болып өлім халіне жетті. Сол уақытта Тарғынға қайғы түсті. (Бабалар сөзі. Т. 44. 2007: 24). Романдағы осы бір ауыз қалжың ретінде айтылған сөзден эпос қаһарманының жорық сапарындағы оқиғаларын көруге болады.

Нәтижесі және талқылау. Прозалық фольклордың жанрларының бірі – хикая. Онда айтушы тыңдаушысын сендіруді басты мақсат етіп қояды. Бұл – хикая жанрына тән негізгі қасиет. Онда адамның көзге көрінбейтін басқа дүниенің өкілдерімен кезде-

скені жайлы әңгіме шын деп баяндалады (Қасқабасов, Т.І. 2014: 101). Елді болған оқиға ретінде сендіру үшін айтылатын хикая жанры мемуар әңгіме, естелік ретінде романның кейіпкерлері Баймұхан мен Сабыттың аузынан төмендегідей беріледі. Баймұхан үйіне қайын жұртын шекеге шақырады. Соғым басына келген қонақтар қысыр кеңеске көшеді. Онда соғыс жылдарының бір күні Баймұханның елес көргені туралы әңгіме қозғайды. Ол жай елес емес, соғыста қаза тапқан сарбаздардың аруағы екенін айтады. Ол романда: «Қалың орманның ішімен келе жатқанда майданнан кері қайтып бара жатқан бір полкпен кездесіп қалдық. Орманның ішімен өтетін үлкен даңғыл жол. Ай сүттей жарық. Полк жанымыздан өтіп жатыр, солдаттардан айқайлап жөн сұрадық. Мылқау адамдай ешқайсысы жол бермейді. Сабыр маған қарап иығын қиқаң еткізді. Сәлден соң әскерилердің киімінен, қару-жарағынан аздаған айырмашылықтар байқай бастадық. Бұл кезде біздің әскерлер жазда етік, қыста пима киетін болған. Ал мынау әскерилердің бәрі обмотка киген...НКВД-ның адамдары сұрақ қойды. Солдаттардың жүргені естілеме? деді. Мен естілмейді, – деп жауап бердім ... сендердің ол көргендерің жер бетінде жоқ адамдар. ...елес деді.» (Әсемқұлов, 2020: 70-71). Дәл осындай елес Сабыттың аузынан айдауда жүргенде, бір шахтада кездескені әңгімеленеді. Сонымен бірге елге қайтқаннан кейінгі жылдары да елеспен жолыққаны туралы сөз болады. Тұрсынбектің иен жатқан қорасына барып «Әй, Тұрсынбек, Тұрсынбек дегенде Оңғарбайдың аруағы келіп «Ей, Сабыт, найынсап, түн ішінде не әкеңнің басын іздеп жүрсің осында, маза бересің бе, жоқ па деді» (Әсемқұлов, 2020: 163). Сәруэр күйшінің айтуы бойынша да бір барымташының елеспен табақтас болғаны баяндалады. Елес жаратушының алдында сұраққа тартылғанын, ал өзін өлтірген барымташының жаратушының бұйрығымен өзіне мәңгілікке қызметші болғанын айтады. Әңгімесін айтып болғанда от та өшеді, мырза да, қызметшісі де, аты мен құмай тазысы да жоқ болады. (Әсемқұлов, 2020: 158-160). Бұл оқиғалардың барлығы да роман кейіпкерлерінің өзара әңгімесі кезінде өрбиді. Автор осы арқылы ел арасында айтылып жүретін хикаяларды ұтымды пайдаланып, романның мистикалық қуатын арттыра түскені көрінеді (Асқарова, 2021: 127-135). Бұл хикаялардың бір ерекшелігі баяндалып отырған оқиғаны әңгімеші өз басынан өткен немесе басқа біреуден естігем деп айтуы арқылы куәландырады. Хикаяның жанрлық ерекшеліктері туралы айтқанда С.Қасқабасов: «оның ел арасында айтылуы мен таралуының да ерекше екенін есте ұстау керек. Хикаяны әдейілеп көңіл көтеру үшін айтпайды. Ол әңгіме-дүкен құрып отырған қауымның арасында пайда болған жағдайға байланысты айтылады. Отырғандардың әңгіме тақырыбына, психологиялық көңіл күйіне қарай әңгіме айтушының бірі өз басынан немесе басқа бір жақынының басынан өткен хикаяны әңгімелейді. Дәл осындай оқиғаны басқа біреуі айтады. Сөйтіп, бір хикаядан кейін бір хикая айтылып, жиылған жұрт бірнеше ұқсас әңгіме естіп, оны басқа жиындарда айтып, ел арасына таратады», - дейді. (Қасқабасов, Т.І. 2014: 107). Романдағы «Елес» туралы хикая осы бағытпен өрбігені, бір-біріне байланысып цикілденгені көрінеді.

Романда әбсана-хикаяттың да орын алғаны байқалады. Оны шығарма кейіпкері Жұмға молланың әңгімелеуімен береді. Жұмға молланың қажыға бара жатқан сапарында Түркияда естіген әңгімем деп бастаған хикаяты – Темірқия деген қарақшымен

байланыстыра отырып айтылады. Темірқия асқан қарақшы болады да, жолдағы керуендерді тонайды, соңында бір әулиеден ісінің қисықтығын айтып жөн сұрайды. Қария оған бір шыбық береді, осы шыбық көгергенде күнәң жойылады дейді. Бір күні Темірқия бір жолаушыны жолынан тосып меймен боп кетуін өтінеді. Бірақ, түсі суық жолаушы оған қарамай, кетіп қалады, қаны қарайған Темірқия оны атып тастайды, ашумен істеген бұл ісіне өкініп, қонақ үйінің ауласында жылап отырса, жаңағы ағаштың гүл ашқанын көреді. Жаңағы бейсауат жолаушы да бір үйді қырғалы бара жатқан қарақшы екен дейді. (Әсемқұлов, 2020: 102-103).

«Жұмағұл» атты күй-поэманы Шерім Сабытқа шертіп беруді өтінеді. Ол күйге байланысты туған хикаяттың басы төмендегідей басталады: Баяғы да Жұмағұл деген шебер бопты, қолынан келмейтіні жоқ, ағаштан түйін түйіп, темірді қамырдай илейді екен. Сол Жұмағұл күндердің күнінде ағаштан ат жасап алыпты. Сол жасаған аты кәдімгі ат секілді, су ішіп от оттайды екен. Бір жайылғаны қыры күн азық болады екен. Ол аттың кереметі құс секілді ұшады екен. Жұмағұл түнделетіп ұшып, талай жерді аралап келеді екен. Ел ішінде әңгіме жата ма? Бір күні даңқы ақ патшаға жетіпті. Ақ патша ол ат менің ғана тақымыма лайық, шеберді атымен қоса ұстап әкеліндер деп әскер шығарыпты. Күй аңызының соңында Жұмағұл тұтқынға түсіп, патшаның айтқанына көнбей қаза табады. Ал ағаш ат күні бүгінге дейін Жұмағұлды тосып аспанда ұшып жүр деп аяқталады. Жоғарыдағы екі хикаяттың сюжетінен шығыс ертегілерінің сарыны байқалады.

Шығырмада қоңыр аңның киесі туралы да айтылады. Роман кейіпкерлерінің арасындағы әңгімеде қоңыр аңның киесіне ұшыраған аңшының трагедиясы әңгімеге арқау болады. Аңшының анасы түс көреді, түсінде баласының аңды тым көп қырып жібергенін, оған тоқтау салу керетігі жөнінде ескертіледі. Онда арқардың пірі қыз болып келіп, шешесінің түсіне кіріпті де «балаң бізді неге қыра береді, аңның киесі бар емес пе?» депті. Алайда бала анасының айтқанына көнбей аңды аулай береді. Содан керейден шыққан Құламерген деген аңшы аңның киесіне ұшырайды да айдалада қаза табады. (Әсемқұлов, 2020: 165). Шығармада кездесетін бұл – қоңыр аңның киесі туралы мотив да қазақ ертегілерінде көптеп кездеседі.

Романда екі әйел бір балаға таласып Ханбала деген биге дауын шештірмек болыпты. Би беліндегі қылышын шешіп, баланы бір-біріңе қимаған екенсіңдер, олай болса ортасынан тең бөліп берейін депті. сонда әйелдің бірі «тұра тұрыңыз биеке» депті де «қайда жүрсен аман жүр құлыным» деп баланы мандайынан сүйіп сүйіп кете беріпті. (Әсемқұлов, 2020: 169). Бір балаға таласқан екі анаға билік айту біраз аңыздарда бар. Оны кейде Едіге бидің төрелігі деп те көрсетеді. Онда төмендегідей беріледі: Едіге тағы бір күні орталарындағы бір балаға таласып келе жатқан екі қатын мен екі еркекке кездеседі. «Әй, қойшы, біздер даулы болып келеміз, төрелік бересің бе?» – дейді жамырап. «Төрелігіме тек разы болсандар», – дейді.

– осынау баланы бесікте жоғалтып едім, жүгіріп жүргенде танып отырмын, – дейді бір ерлі-зайыпты.

– он ай көтеріп омыртқамды сөгіп тапқан балама жала жабады, – деп зар қағады қалған екеуі. Едіге төртеуіне де:

– Берген төрелігіме көнесіздер ме? – деп сұрайды. Төртеуі де: «көнеміз» дейді.

Сонда Едіге баланы екі қолынан екі қатынға ұстатады да «даулы баланы семсермен екеуіңізге қақ бөліп беремін» деп семсерді көтере бергенде, «жоғалтып едім» деген қатын білегінен ұстай алады.

– Өлтірмеңіз, – дейді жалынып, – менен туған бала болса, өскенде мені бір табар, әзірше мынау-ақ алсын (Бабалар сөзі. Т. 85. 2012: 282).

«Екі әйелдің бір балаға таласу сарыны» бойынша бұл сюжетте (АТ 926) даугерлер – екі әйел, талас нысаны – бала, оның жас шамасы айтылмайды. Қазақ нұсқасында төреші – Едіге бала, көне еврей ертегісінде – патша. Екі халықтың фольклорында да төрелік етушілер баланы қылышпен екіге бөліп беретіндігін, әйелдер баланың жарты денесіне ие болатындығын айтады. Таласушы бір әйел бұл үкімге келіссе, шын туған анасы баласының тірі жүруін ойлап, қылышпен шаппауды жылап тұрып сұрайды. Адамды қақ бөліп тастау сарыны кавказда – адыгей және Пәкістанда белудж халықтарының фольклорында да кездеседі, оның шынайы өмірде қолданылуы мүмкін дегенмен, оны қуаттау да қиын. Ал қазақ шешендік сөздеріндегі төрешілердің баланы қылышпен бөліп беруді ауызға алуы – «жалған үкім», эксперимент. Сырт көзге жеңілген болып көрінетін шын туған ана, ақырында, дұрыс төреліктің берілуімен жеңімпаз, баласын қайтарып алады (Қазақ әдебиетінің тарихы. Т.1. 2008: 492-493). Бұл мысалдардан біз екі аңызды, бір-бірінен көшірілген дүниелер емес, қазақ фольклорымен қатар, әлем фольклорында бар ортақ сюжеттер екенін түсінеміз. Т. Әсемқұлов та сол өзі өмір сүрген, туып өскен ауылындағы ақсақалдардан естіп, білген фольклорлық дүниелерін өз шығармасына арқау еткені көрінеді.

Романнан әр өнердің өз ырым-тиымдары бар екенін де көреміз. Домбыра жасауда, темір соғуда шеберлер мен ұсташылар бір ай көлеміне дейін ешкімге көрінбей, жұмыс барысын ешкімге көрсетпей тиымды қатты ұстайтын болған. Олай болмаса жасап жатқан жұмысы ойдағыдай шықпайтынын, киесіне ұшырауынан қорқатынын білдіреді. Оны Ахметжан ұстаның ұстазынан өнер үйренуге барғанда жұмыс үстіндегі шебердің оның сәлемін алмай қойғаны, бәйбішесінің «күміс пен отты айнытып жібересің, отыра тұр, артынан амандасарсың» дегені соны меңзегені болса керек. Сабыттың сөз арасында Ахметжан ұстаның көрінбей кеткеніне байланысты: «Ұсталар қару соққанда ешқайда шықпайды, ешқайда бармайды. Істеген ісіне көз тиіп кетеме деген ырым ғой», – дегені дәлел.

Қорытынды. Жинақтай айтқанда шығарманың мемуарлық романға жататыны белгілі. Онда Әжігерейдің туғанынан, есейіп-ержетіп, өнер жолына түскенін көрсетеді. Алайда шығарма тек бас кейіпкердің жалаң өмір жолын емес, қайта өнердің әр саласының қызығы мен қиындығы туралы да сыр шертеді. Сонымен бірге бүгінгі оқырман қауымға қазақ халқының күйшілік, әншілік, ұсталық, құсбегілік, атбегілік, мергендік қатарлы сирек кездесетін қасиетті өнердің мұрагері болғанын, бүгінгі күндері соның біразының жоғалып бара жатқанын, ұрпақ жалғастығының үзіліп қалғандығын, кеңестік кезеңде сап өнердің тамырына балта шабылып, оның мұрагерлерінің өмірінің трагедиямен аяқталғанын тайға таңба басқандай анық көрсетуді мақсат еткен. Сондай-ақ осы құндылықты көрсету үшін жоғарыдағы фольклор жанрларын романның тұла бойына сіңіріп, оқырманды өзіне қызықтыра білгенін көреміз.

Мақала «Рухани жаңғыру аясындағы көркем мәдениет» (AP08857440) атты 2020-2022 жылға арналған гранттық қаржыландыру жобасы аясында дайындалды.

Набиолла Н.

Институт литературы и искусства им.М.О. Ауэзова

Алматы қаласы, Қазақстан

E-mail: Nasihat_83@mail.ru

ORCID ID – 0000-0001-9832-8028

Фольклоризм в романе Таласбека Асемкулова «Талтус»

Аннотация. В статье дается анализ романа писателя Т. Асемкулова «Талтус». В этом произведении которая считается одним из лучших казахских романов, рассматриваются применение фольклорных мотивов, сюжетов, жанров фольклора. В частности, всесторонне анализируются легенды кюя, элементы эпических произведений, жанры повести, повести и рассказа. Сделан анализ использования писателем этих фольклорных жанров в романе. Т. е. в нем рассматривается не только перечень фольклорных текстов, но и взаимодействие героев на основе их диалекта, устного повествования. Главные герои произведения Сабьт исполнитель кюев и его сын Ажигерей, на основе родства, созвучия в искусстве, преемственности традиций раскрываются кюйские традиции, певческое искусство, кузнечное мастерство, подготовка лошадей для скачек и занятие, связанное с обучением ловчих птиц охоте, снайперство, искусство костоправа, раскрываются в романе образы фольклорных текстов, родившихся в связи с давними казахскими исканиями. Таким образом, анализируется мнение автора о том, что некоторые виды казахского искусства, благодаря общению учителя и ученика, дошли до следующего поколения, некоторые виды искусства исчезли и ушли в прошлое. В совокупности автор анализирует мысль о том, что написав этот роман, необходимо поддержать наш духовный код, для его сохранения должен быть проведен комплекс работ.

Ключевые слова: Т. Асемкулов, Талтус, проза, роман, фольклор, легенда, история, поэма-повествование.

Nabiolla N.

M.O. Auezov Institute of Literature and Art

Almaty, Kazakhstan

E-mail: Nasihat_83@mail.ru

ORCID ID – 0000-0001-9832-8028

Folklorism in Talasbek Asemkulov's novel «Taltus»

Abstract. The article analyzes the novel by the writer T. Asemkulov «Taltus». This work, which is considered one of the best Kazakh novels, examines the use of folklore motifs, plots, genres of folklore. In particular, the legends of kui, elements of epic works, genres of the novella, novella and short story are comprehensively analyzed. The analysis of the writer's use of these folklore genres in the novel is made. So if it examines not only the list of folklore texts, but also the interaction of the characters based on their dialect, oral narration. The main characters of the work are Sabyt performer of kui and his son Azhigerey, based on kinship, consonance in art, continuity of traditions, kui traditions, singing art, blacksmithing, training horses for racing and an occupation related to the training of hunting birds, sniping, the art of chiropractor are revealed in the novel images of folklore texts born in connection with long-standing Kazakh searches. Thus, the author's opinion is analyzed that some types of Kazakh art, thanks to the communication of a teacher and a student, have reached the next generation, some types of art have disappeared and are a thing of the past. Collectively, the author analyzes the idea that by writing this novel, it is necessary to support our spiritual code, a complex of works must be carried out to preserve it.

Keywords: T. Asemkulov, Taltus, prose, novel, folklore, legend, history, narrative poem.

Информация об авторе:

Набиолла Н., научный сотрудник Института литературы и искусства им. М.О.Ауэзова, Алматы, Қазақстан, *nasihat_83@mail.ru*, ORCID:0000-0001-9832-8028

Әдебиеттер:

Абдасадьқ, А.А., Исенов, О.И., Таскужина, А.Б., Құлбаева, М., Мұхитов, Қ.С. Абылай хан: Тарихи тұлға және фольклорлық кейіпкер (Билеуші бабалар туралы аңыздардың зерттеуі) // *Astra Salvensisthis link disabled*, 2021. – 325-336-бб. (ағылшын.).

Асқарова Ш. Қазақ және шетел прозасындағы мистика // «Керуен» scientific journal M.O.Auevov Institute of Literature and Art ISSN 2078-8134, Volume 73, Number 4 (2021)<https://doi.org/10.53871/2078-8134.2021.4-08>

Әсемқұлов Т. Талтұс. – Алматы: 2020. – 436 б. (қаз.).

Бабалар сөзі. Жүз томдық. Қаһармандық эпос. Т.44. – Астана: Фолиант, 2007. – 496 б. (қаз.).

Бабалар сөзі. Жүз томдық. Тарихи аңыздар. Т.85. – Астана: Фолиант, 2012. – 416 б. (қаз.).

Қазақ әдебиетінің тарихы. Он томдық. Т.1. Фольклорлық кезең. – Алматы: ҚАЗАҚПАРАТ, 812 б. (қаз.).

Қаныкей Е. Өнердегі бақ пен сор // «Алтын Орда» газеті. – 2005. – №7. – 4-5-бб. (қаз.).

Қасқабасов С. Таңдамалы шығармалары. Т.1. – Астана: Фолиант, 2014. – 320 б. (қаз.).

Қорғасбек Ж. Таласбек пен «Талтұс» // «Егемен Қазақстан» газеті. – 2020. – 21 тамыз. (қаз.).

Литература:

Абдасадьқ А.А., Исенов О.И., Таскужина А.Б., Құлбаева М., Мухитов К.С. Абылай-хан: историческая личность и фольклорный персонаж (на примере легенд о приюте правителя) // *Astra Salvensisthis link is disabled*, 2021, стр. 325-336. (англ.).

Асқарова Ш. Мистика в казахской и зарубежной прозе // «Керуен» scientific journal M.O.Auevov Institute of Literature and Art ISSN 2078-8134, Volume 73, Number 4 (2021)<https://doi.org/10.53871/2078-8134.2021.4-08> . (каз.).

Асемқұлов Т. Талтұс. - Алматы: 2020. - 436 с. (каз.).

Слово предков. Сто томов. Эпос героизма. Т. 44. - Астана: Фолиант, 2007. - 496 с. (каз.).

Слово предков. Сто томов. Исторические легенды. Т. 85. - Астана: Фолиант, 2012. - 416 с. (каз.).

История казахской литературы. В десяти томах. Т. 1. Фольклорный период. - Алматы: Казинформ, 812 с. (каз.).

Қаныкей Е. Благо и неудача в искусстве // Газета «Алтын Орда». – 2005. – №7. – 4-5-стр. (каз.).

Қасқабасов С. Избранные произведения. Т. 1. - Астана: Фолиант, 2014. - 320 с. (каз.).

Қорғасбек Ж. Таласбек и «Талтұс» // Газета «Егемен Казахстан». - 2020. - 21 августа. (каз.).

References:

Abdasadyk, A.A., Isenov, O.I., Taskuzhina, A.B., Kulbayeva, M., Mukhitov, K.S. (2021). Abylai Khan: A historical figure and a folklore character (Case study of legends about the orphanage of the ruler) // *Astra Salvensisthis link is disabled*, pp. 325–336. (in Eng.).

Askarova Sh. (2021). Qazaq zhane shetel prozasyndagy mistika [Mysticism in Kazakh and foreign prose] // «Keruen» scientific journal M.O.Auevov Institute of Literature and Art ISSN 2078-8134, Volume 73, Number 4 <https://doi.org/10.53871/2078-8134.2021.4-08> (in Kaz.).

Asemkulov T. (2020). Taltus [Taltus]. – Almaty. - 436 p. (in Kaz.).

Babalars cozy. (2007). Zhuz tomdyq. Qaharmandyq epos. T.44. [The word of the ancestors. One hundred volumes. Epic of Heroism. Vol. 44.]. - Astana: Foliant. - 496 p. (in Kaz.).

Babalars cozy. (2012). Zhuz tomdyq. Taryqy angyzdar. T.85 [The word of the ancestors. One hundred volumes. Historical legends. Vol. 85.]. - Astana: Foliant. - 416 p. (in Kaz.).

Qazaq adebyetynynng taryhy. (2008). On tomdyq. T.1. folklorlyq kezeng [The history of Kazakh literature. In ten volumes. Vol. 1. Folklore period]. - Almaty: Kazinform. - 812 p. (in Kaz.).

Kanykey E. (2005). Onerdegy baq pen sor [Good and bad luck in art] // Newspaper «Altyn Orda». – №7. – 4-5- pp. (in Kaz.).

Kaskabasov S. (2014). Tangdamaly shygarmalary. T.1. [Selected works. Vol. 1.]. - Astana: Foliant. - 320 p. (in Kaz.).

Korgasbek Zh . (2020). Talasbek zhane «Taltus» [Talasbek and «Taltus»] // Newspaper «Egemen Kazakhstan». - August 21. (in Kaz.).